

”לַבְנֵי־יִנָּה שֶׁל הַלֶּכֶה”

סיכום הלכות שבת שנאמרו בשבת בישיבה מפי מו"ר רה"י

דיני שהייה – חלק א

שלמדנו אף קירוב גמר הבישול אסור מדאורייתא.⁴

ראוי לציין שאף אם האדם עצמו לא עשה את הפעולה, אלא קיים בביתו מצב שבו יש על אש גלויה תבשיל המבושל במקצת, מכל מקום חייב האדם להסיר את התבשיל קודם כניסת השבת.⁵

יש לברר, באיזה מצב צריך להיות התבשיל כדי שיהיה מותר להשהותו על אש גלויה מערב שבת? נחלקו בדבר תנאים, אמוראים, ראשונים ואולי אף השלחן ערוך והרמ"א.

לפי רבנן, כל עוד התבשיל יכול להשתבח על ידי תוספת בישול, היינו בגדר 'מצטמק ויפה לו', יהיה אסור להשהותו על אש גלויה מערב שבת מתוך החשש שמא אדם יבוא לחתות ויגרום לתוספת בישול, או מצד 'הבערה' כאשר לא שייך בישול אחר בישול (כגון במבושל כל צרכו).⁶ לפי שיטה זו, אם התבשיל בגדר 'מצטמק ורע לו', היינו שתוספת הבישול מזיקה לתבשיל, יהיה מותר להשהותו על גבי אש גלויה מכיוון שאין חשש שמא יחתה באש למהר הבישול. מאידך, דעת התנא חנניה היא שאם התבשיל הגיע לדרגת בישול של

לאחר שבחודשים האחרונים עסקנו ביסודות הלכות בישול בשבת וראינו כיצד יסודות אלו מיושמים הלכה למעשה, נעסוק בהלכות בישול הנוגעות לערב שבת- דיני שהייה.

נחלקו¹ בית שמאי ובית הלל האם אדם חייב לדאוג שגם כליו ישבתו בשבת או לא? לפי בית שמאי ישנו חיוב שגם כליו של אדם ישבתו בשבת, ולפי בית הלל חובת השביתה חלה על האדם ולא על כליו. ההלכה נפסקה כבית הלל ומותר ליצור מצב שבו כליו של אדם יתחילו לפעול מערב שבת וימשיכו לפעול גם בשבת עצמה, ולכן מותר למשל להפעיל את הממטרות בערב שבת למרות שימשיכו להשקות במהלך השבת, וכן בעקרון מותר להפעיל מכונת כביסה בערב שבת כשהמכונה תמשיך את פעולתה בשבת עצמה.² אולם, בנוגע להלכות בישול חז"ל קבעו הרחקה נוספת וגזרו אף על פעולות מסוימות הנעשות מערב שבת ואלו הן דיני שהייה.

גזרו חז"ל³ שאסור לאדם שיהיה בביתו מצב שבו עם כניסת השבת יש על אש שאינה מכוסה תבשיל המבושל במקצת. הדבר נובע מחשש שמא האדם יבוא למהר את גמר הבישול (על ידי חיתוי בגחלים), וכפי

¹ תלמוד בבלי, מסכת שבת דף יח, עמוד א.

² זוהי דעת השלחן ערוך באורח חיים, סימן רנב, סעיף ה. אמנם אם הכלי משמיע קול (כבמכונת כביסה) הרמ"א התיר רק בשעת הדחק וכדומה משום זילותא דשבת (נפקא מינא לחיילים שחוזרים לבסיס במוצ"ש וכדו').

³ תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף לו, עמוד ב.

⁴ רבי עקיבא איגר, תחילת סימן שיח.

⁵ משנה ברורה, סימן רנג, סעיף קטן ה. וכן חזון איש, ועיין רש"ש לדף לח עמוד א שהוכיח דבר זה מהגמרא.

⁶ רא"ש על מסכת שבת, פרק ג, סעיף יא.

גלויה תבשיל שאינו בגדר מצטמק ורע לו ואפילו יש לסלקו מן האש(!), אך בשעת הצורך (כגון לצורך אורחים וכדו') ניתן להקל אם המאכל מבושל כמאכל בן דרוסאי דהיינו חצי בישולו (כדעת הרמב"ם בהגדרת מאכל בן דרוסאי, ולחומר) ונראה שכך הבין בדעת הרמ"א. מאידך, החזון איש¹³ למד מלשון 'הנח להם' שמכיוון שזה המנהג ניתן לסמוך על דעת חנניה אף לכתחילה.

לכאורה הלכה זו אינה נוגעת לימינו מכיוון שהיום לא מצוי שמשאירים אוכל על גבי אש גלויה. אולם לפעמים יש מצבים שבהם יש הכרח להשאיר תבשיל על אש גלויה¹⁴. בנוסף, עסקנו בעבר באופן התייחסות אחרוני זמננו לפלטה של שבת. למדנו שדעת הגר"ע יוסף זצ"ל היא שלפלטה של שבת יש דין של כנגד המדורה. מאידך, דעת הגרש"ז אירבעך והשמירת שבת כהלכתה¹⁵ היא שלפלטה יש דין אש מכוסה, ויש הסוברים (זוהי דעת הרב אלישיב זצ"ל והרב אליהו זצ"ל) שלפלטה המצויה כיום יש דין של אש גלויה. לפי הדעה המתייחסת לפלטה כאל אש גלויה שייכת השאלה של השהייה אף בפלטה ולכן יש לכסות את הפלטה בנייר כסף¹⁶. ויש לחוש לדעתם לכתחילה.

כמאכל בן דרוסאי⁷ אזי כבר אין חשש שאדם יבוא למהר את סיום התבשיל (מכיוון שהוא כבר ראוי לאכילה על ידי הדחק) וממילא יהיה מותר להשהותו מערב שבת על גבי אש גלויה.

נראה שהשלחן ערוך פסק כרבנן מכיוון שהביא דעתם ב'סתם' ודעת חנניה בתור 'יש אומרים' וכתב "כירה שהיא עשויה כקדירה... אסור ליתן עליה תבשיל מבעוד יום להשהותו עליה אלא אם כן נתבשל כל צרכו והוא מצטמק ורע לו... ואפילו נתבשל כל צרכו והוא מצטמק ויפה לו חיישינן שמא יחתה ואסור להשהותו עליה... ויש אומרים שכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי... מותר להשהותו על גבי כירה"⁸. אולם חלק מפוסקי הספרדים⁹ כתבו שהמנהג להקל בזה כחנניה.

הרמ"א מיקל כחנניה וכתב "ונהגו להקל כסברא האחרונה"¹⁰, ולשיטתו אם התבשיל הגיע לדרגת מאכל בן דרוסאי מותר להשהותו על גבי אש גלויה.

הרא"ש כתב על מחלוקת רבנן וחנוניה "ובשביל שרבו דעות בהאי פיסקא וישראל אדוקין במצוות עונג שבת ולא ישמעו להחמיר, הנח להם כמנהג שנהגו על פי הפוסקים כחנניא"¹¹.

המשנה ברורה¹² דייק מלשון 'הנח להם' שלכתחילה וודאי שאין להשהות על אש

¹³ חזון איש, אורח חיים, סימן לו, סעיף קטן לג. ולשונו: ואמנם נראה דאין כוונת הרא"ש משום מוטב שיהיו שוגגין אלא כוונתו... ואפשר שאין להחמיר אחרי שהגאונים לא החמירו לעצמן...

¹⁴ בדידי הוה עובדא שלאחר מלחמת שלום הגליל בהיותי מבודד למשך השבת עם בנישי"ם נוספים בוילה ערבית בלבנון, חיפשנו ולא מצאנו דבר שנוכל לכסות בו את האש ולכן השארנו את החמין על אש גלויה ונהגנו על פי הלכות שהייה.

¹⁵ שמירת שבת כהלכתה (מהדורה חדשה), פרק א, סעיפים א-ב.

¹⁶ לדעת הרב אלישיב זצ"ל צריך לכתחילה שיהיה זה נייר כסף עבה.

⁷ לדעת רש"י - שלישי בישול, לרמב"ם - חצי בישול.

⁸ אורח חיים, סימן רנג, סעיף א.

⁹ כף החיים, סימן רנג, סעיף קטן כג. וז"ל: "מיהו לעניין דינא המנהג להקל כיש אומרים... שכל שנתבשל כמאב"ד משהין אפילו לכתחילה".

¹⁰ אורח חיים, סימן רנג, סעיף א.

¹¹ רא"ש, מסכת שבת, פרק ג, סימן א.

¹² באור הלכה, סימן רנג, סעיף א, ד"ה "ונהגו להקל".

